
МИХАЙЛОВА Н.О.,

старший викладач,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

КОХАН О.М.,

старший викладач,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

The article considers modern theoretical aspects of the development of distance education in Ukraine, in particular its conceptual apparatus. The interpretation of key concepts of distance education and distance learning is given on the basis of scientific sources analysis. The historical stages of basic concepts formation of distance learning (correspondence training, distance learning) are analyzed. Modern understanding of the concepts and terms of distance learning is based on its interpretation as an activity using Internet technologies and resources. It compares distance education and distance learning, related concepts of open education and blended learning. Distance learning is considered as a qualitatively new, promising form of learning. The feasibility of using distance learning in Ukraine is theoretically substantiated.

Key words: open education; distance learning; distance education; e-education; blended learning.

У статті розглянуто сучасні теоретичні аспекти розвитку дистанційної освіти в Україні, зокрема її понятійний апарат. Подається тлумачення ключових понять дистанційної освіти та дистанційного навчання на підставі аналізу наукових джерел. Проаналізовано історичні етапи формування базових понять дистанційного навчання (кореспондентське навчання, навчання на відстані). Сучасне розуміння понять і термінів дистанційного навчання виходить із його тлумачення як діяльності з використанням інтернет-технологій і ресурсів. Порівнюється

дистанційна освіта (distance education) та дистанційне навчання (distance learning), суміжні поняття відкритої освіти та змішаного навчання. Дистанційне навчання розглядається як якісно нова, перспективна форма навчання. Теоретично обґрунтовується доцільність застосування дистанційного навчання в Україні.

Ключові слова: відкрита освіта; дистанційне навчання; дистанційна освіта; електронна освіта; змішане навчання.

В статье рассмотрены современные теоретические аспекты развития дистанционного образования в Украине, в частности ее понятийный аппарат. Подается толкования ключевых понятий дистанционного образования и дистанционного обучения на основе анализа научных источников. Проанализированы исторические этапы формирования базовых понятий дистанционного обучения (корреспондентское обучение, обучение на расстоянии). Современное понимание понятий и терминов дистанционного обучения исходит из его толкования как деятельности с использованием интернет-технологий и ресурсов. Сравнивается дистанционное образование (distance education) и дистанционное обучение (distance learning), смежные понятия открытого образования и смешанного обучения. Дистанционное обучение рассматривается как качественно новая, перспективная форма обучения. Теоретически обосновывается целесообразность применения дистанционного обучения в Украине.

Ключевые слова: открытое образование; дистанционное обучение; дистанционное образование; электронное образование; смешанное обучение.

Актуальність тематики дослідження. Соціальні та економічні зміни, зокрема глобальна пандемія, стали поштовхом реформ у багатьох сферах життя. У цьому відношенні пріоритетним є реформування системи освіти, що передбачає впровадження сучасних освітніх технологій навчання, а саме дистанційного навчання. Дистанційне навчання на сьогодні є одним із ключових напрямів оновлення всіх ланок освітньої системи України завдяки таким перевагам, як гнучкість, простота доступу, модульний характер, якість, економічна ефективність, велика аудиторія, соціальна рівновага, глобальне охоплення. Дистанційне навчання може задовольнити потреби практично всіх категорій користувачів освітніх послуг. Зараз відбувається науково-теоретичне осмислення дистанційних форм навчання, розробляється відповідне мето-

дичне забезпечення, проходить експериментальна апробація нових дистанційних освітніх технологій. Серед вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень різних аспектів дистанційного навчання (ДН), кількість яких в останні роки значно зросла, широко вживаними є поняття «дистанційне навчання (distance learning)», «дистанційна освіта (distance education)», «електронне навчання (e-learning)», «електронна освіта (e -education)», «навчання на відстані», інші суміжні поняття, які досить часто використовуються і розтлумачуються по-різному.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Питанням впровадження дистанційної освіти та супровідним поняттям присвячено безліч праць як вітчизняних науковців (А.Андрєєв, В.Биков, Н.Жевакіна, Н.Корсунська, В.Кухаренко, Є.Полат, В.Солдаткін, О.Тихомірова, А.Хуторської та ін.), так і зарубіжних (Д.Пейнтер (D.Painter), П.Валіатан (P. Valiathan), Е.Розетт (A.Rossett), Р.ВоганФразе (R. Vaughan Frazze), Р.Шанк (R.Schank) та ін.), якими розроблені теоретичні положення здійснення дистанційного навчання. Проте використання ключових понять і термінів дистанційного навчання в сучасних наукових розвідках часто є дискусійним. Проблемою смислової наповненості поняття «дистанційне навчання» та суміжних термінів опікуються вітчизняні науковці (В.Бикова, В.Кухаренко, Д.Матухин, Є.Полат та ін.) та зарубіжні (Й.Губагар (Y. Gubahar), М.Р.Сімонсон (M. R. Simonson), Д.Пейнтер (D.Painter), Р.Шанк (R.Schank), Е.Розетт (A. Rossett) та ін.). Вони аналізують генезис понять ДН; вивчають освітні програми ЮНЕСКО «Освіта для всіх», «Освіта через усе життя», «Освіта без меж», які визнають розвиток дистанційної освіти (ДО) одним із ключових напрямів модернізації усієї світової освітньої системи. Згідно з Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, ця форма визначається як форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання, які складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання. Однак понятійний апарат дистанційної освіти ще не до кінця унормований та уніфікований і потребує подальшого вдосконалення.

Мета статті – на підставі аналізу теоретичних проблем дистанційного навчання систематизувати тлумачення ключових понять дистанційної освіти та розглянути еволюцію дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Початок історії дистанційного навчання більшість науковців знаходить у середині XIX століття. Першим закладом, у якому були використані дистанційні форми навчання, вважається Берлінський інститут вивчення іноземних мов. Навчання у цьому закладі від середини 1850-х рр. відбувалося засобами листування, що пізніше отримало назву кореспондентського навчання («corresponding learning»). Так само з допомогою звичайної пошти як першої стійкої загальнодоступної системи зв'язку

здійснювалося навчання окремих осіб у Лондонському університеті (від 1858р.), здобувачам якого було дозволено складати іспити на отримання академічного ступеня, не зважаючи на форму набуття знань (очну, листування чи самонавчання) (Жевакіна Н., 2009; Вишнівський В. та ін., 2014). У 1970-ті роки з'явилися перші американські програми з навчання шляхом листування (Keegan D. & Rumble G., 1982). В останні десятиліття XIX – на початку XX століття деякі вищі навчальні заклади, серед яких Лондонський університет, шотландський Університет Св. Андрія, Королівський університет Канади, Чиказький університет (США), Квінслендський університет (Австралія) та ін., започаткували заочну форму навчання. Саме у той часу з'явився новий термін: *distant education* («дистанційне навчання»). Отже, на цьому етапі дистанційне навчання прирівнювалось до заочного, яке існувало поряд із традиційним очним і тлумачилось як навчання на відстані, до того ж у цей час воно отримало юридичне визнання, оскільки набуто студентами в університеті кваліфікацію підтверджували офіційні документи про освіту. Новий етап у розвитку дистанційного навчання та початок його науково-теоретичного осмислення пов'язаний із інтенсивним впровадженням комп'ютерних технологій у навчання у 60-ті роки XX ст. На цьому етапі відбулися суттєві зміни у тлумаченні поняття «дистанційне навчання», яке стало невід'ємним від комп'ютерної техніки та технологій. Однак комп'ютерні системи того часу мали занадто високу вартість, що гальмувало темпи їх впровадження в освіту. Поява персональних комп'ютерів у 70-ті роки XX століття стимулювала процеси інформатизації освіти, сприяла порушенню питань щодо вдосконалення змісту навчальних програм у нових освітніх умовах, розроблення навчальних комп'ютерних програм, навчання викладачів, пошук нових форм і методів навчання на відстані тощо. Це, передусім, характеризувало освітні інновації країн Західної Європи, Америки та Канади, проте окремі зрушення відбувалися й у країнах Східної Європи. У ці ж роки розпочалася й історія глобальної мережі Інтернет (як відомо, власне термін «Інтернет» використовується з 1983 року), а з початку 1990-х рр. завдяки стандартизації сторінок WWW та винайденню HTML формату представлення даних, Всесвітня павутина стала загальнодоступним сервісом. І лише після цих подій дистанційне навчання стало доступним значно більшій аудиторії і невід'ємним від технологій і ресурсів мережі Інтернет. Наразі поняття «дистанційне навчання» й близькі до нього категорії розтлумачуються, виходячи із загального його розуміння як діяльності з використанням інтернет-технологій і ресурсів.

Щодо сучасних підходів до визначення базових понять дистанційного навчання, виокремлюються два типи дистанційного навчання, які залежать від характеру організації навчальних комунікацій між учасниками навчально-виховного процесу та організаторами, від способу побудови комунікацій-

ного каналу навчального середовища та засобів передачі інформації. Перший тип – це традиційне дистанційне навчання, яким є заочне навчання, другий е-дистанційне навчання (е-ДН), яке характеризується синхронною та асинхронною взаємодією між учасниками і організаторами навчального процесу, переважним і принциповим використанням електронних систем доставки навчання, комп'ютерної мережі Інтернет, мультимедійних навчальних засобів та інформаційно-комунікаційних технологій. Є.Полат та ін. науковці розглядають дистанційне навчання, як принципово нову форму навчання, як систему. Зазвичай науковці поняття системи тісно пов'язують з категоріями цілісності, структури, взаємозв'язків компонентів, що утворюють нову цілісність. Тому вчені виокремлюють ключові компоненти системи дистанційного навчання, серед яких навчальне середовище дистанційного навчання (платформа) з необхідними засобами комунікації, база навчальних матеріалів (лекції, електронна література, відео- та аудіо-матеріали), засоби контролю та оцінювання (практичні завдання, тестування, форуми, веб-квести, скрайбінг, тощо), учасники (суб'єкти) дистанційного навчання та технічні спеціалісти (програмісти, адміністратори). Слід розділяти два поняття: система навчання і навчально-виховний процес. Сутність такого розподілу полягає у тому, що система навчання передбачає етап проектування, у той час як навчальний процес – це реалізація розробленої на етапі проектування системи у реальній діяльності викладача та студентів. Дистанційна освіта не є модернізацією чи аналогом заочного навчання, а впроваджується як принципово нова форма навчання. Різниця цих форм полягає у факторах інтерактивності, засобах реалізації усіх компонентів системи навчання, специфіці використання послуг Інтернету в умовах дистанційної освіти та ін. Слід відзначити, що у науково-педагогічній літературі терміни «дистанційне навчання» і «дистанційна освіта» часто вживаються як синоніми. Проте вони суттєво відрізняються один від одного, так само, як загальнопедагогічні поняття «навчання» і «освіта». Тож поняття «дистанційна освіта» є ширшим за «дистанційне навчання», що не виключає можливості використання цих понять як синонімічних. Зарубіжні дослідники, зокрема Тору Іїйосіта, М.С.Віджай Кумар, аналізуючи стан розвитку та провідні засоби відкритої освіти сьогодення, підкреслюють різні цілі й завдання цих видів освіти: якщо дистанційна освіта розвивається у напрямку зростання рівня доступності освіти для людей, які раніше з різних причин не мали змоги її отримати, то інструменти відкритої освіти передусім спрямовані на поліпшення якості освіти, що не виключає забезпечення більшої доступності. Отже, відкрита освіта, на відміну від дистанційної, спрямована передусім на пошук нових методів і прийомів навчання, оновлення підготовки і організації освітнього процесу, а нові технології мають значення лише у контексті їх творчого застосування в освітній системі. Ще одним широковживаним на сьогодні

ні поняттям є «електронна освіта», або е-дистанційна освіта, що демонструє різновид освітньої системи, навчально-виховний процес якої переважно підтримується технологіями е-ДН, а організація освітнього процесу забезпечує реалізацію принципів відкритої освіти (Биков В., Кухаренко В., 2008). Більшість науковців цілком справедливо розрізняють поняття дистанційної та електронної освіти як істотно різні педагогічні структури. Вони вважають, що у результаті стрімкого розвитку й удосконалення засобів комунікації е-навчання стало наразі вагомим за дистанційне. Е-освіта (e-education) стала значно менше зорієнтованою на курс лекцій і значно більше – на набуття конкретних знань, до того ж вона є краще адаптованою до різних рівнів навчання. Електронне навчання (e-learning) як шлях здобуття е-освіти (e-education) – за визначенням ЮНЕСКО – це навчання з допомогою Інтернету та засобів мультимедіа. Е-learning передбачає передусім використання Інтернет-технологій для забезпечення ефективності засвоєння знань та базується на трьох ключових принципах: робота здійснюється по мережі; доставка навчального контенту кінцевому користувачу здійснюється за допомогою комп'ютера з використанням стандартних Інтернет-технологій. Часто електронне навчання виступає синонімом Web-навчання та online-навчання. Тому даний термін можна розуміти як інтенсивне використання у навчанні комп'ютера, засобів мультимедіа, ресурсів мережі Інтернет, систем віддаленого спілкування. Під час реалізації електронного навчання студенти переважно працюють самостійно з електронними матеріалами (підручниками, курсами, навчальними системами), при цьому отримують дистанційні консультації викладача в інтернет-просторі. Експерти ЮНЕСКО вважають, що електронне навчання орієнтує студентів на новий стиль освіти та сприяє розвитку їх умінь та навичок для подальшого навчання протягом усього життя. Поширення е-навчання призвело до виникнення нового напрямку – змішаного навчання. Змішане навчання (hybrid, mixed, integrative, blended learning, technology-mediated instruction, web-enhanced instruction, mixed-mode instruction) – це форма освіти, згідно з якою учень (студент, слухач) засвоює одну частину матеріалу засобами дистанційного навчання, а іншу частину матеріалу вивчає очно в аудиторії. «Змішане навчання» – відносно нове поняття у сучасній освіті. Вперше термін blended learning з'явився в інформаційному бюлетені 1999 року, коли освітня компанія інтерактивного навчання змінила свою назву на EPIC та оголосила, що буде використовувати методику змішаного навчання. Змішане (гібридне) навчання, є однією з найпопулярніших технологій сьогодення, тому що дозволяє скористатися гнучкістю і зручністю дистанційного курсу та перевагами традиційного класу. Так, Д.Пейнтер, Р.Шанк, Д. Кларк та інші зарубіжні дослідники тлумачать змішане навчання передусім як поєднання традиційних формальних засобів навчання – роботу в аудиторіях, вивчення теоретичного

матеріалу – з неформальним, наприклад, обговоренням за допомогою e-mail-листування або Інтернет-конференцій. Змішане навчання вважається системою, в якій комбінуються різні способи подання навчального матеріалу, зокрема курси, побудовані на Веб-технологіях, EPSS (Educator Performance and Support System) та методики управління знаннями. Цей термін характеризує також навчання, що поєднує різні форми: очне навчання (face-to-face), онлайн електронне навчання (live e-learning) та самонавчання на робочому місці (self-paced learning). Зарубіжні науковці вважають, що змішане навчання поєднує протилежні, на перший погляд, підходи: формальне та неформальне навчання, спілкування «face-to-face» та спілкування «он-лайн», керовані дії і самостійний вибір шляху, використання автоматизованих довідок та зв'язків з колегами для досягнення власних цілей і цілей організації. Отже, змішане навчання можна визначити як гібридний вид, що поєднує у собі новітні технології з традиційними формами навчання.

Висновки. Отже, дослідження історичного аспекту та аналіз сучасного стану впровадження дистанційного навчання в освітню практику зарубіжжя та України дозволили дійти висновку про: необхідність дистанційного навчання, яка зумовлена стрімким розвитком інформаційного суспільства, швидким старінням знань фахівців, що потребує неперервної освіти протягом усього життя; формування системи дистанційного навчання на базі здобутків заочної та кореспондентської форми навчання; становлення дистанційного навчання як відкритої та гнучкої форми освіти. Аналіз наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних дослідників різних аспектів дистанційної освіти доводить багатогранність та багатозначність цього педагогічного феномену. Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки і технологій, раптова світова пандемія стимулюють виникнення нових видів навчання на відстані, нових форм і методів дистанційної освіти. ДН є особливою, досконалою формою, яка поєднує елементи очного, очно-заочного, заочного та вечірнього навчання на основі нових інформаційних технологій та систем мультимедіа. Сучасні засоби телекомунікацій та електронних видань допомагають долати недоліки традиційних форм навчання, зберігаючи при цьому усі їхні переваги.

Дистанційне навчання розглядається на сьогодні як якісно нова, перспективна форма навчання в вищих навчальних закладах. Дистанційна освіта є складовою очно-заочного навчання підготовки кваліфікованих працівників та молодших спеціалістів, перепідготовки незайнятого населення та підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Технології розробки дистанційного курсу: навчальний посібник / [БиковВ.Ю., КухаренкоВ.М., СиротенкоН.Г., РибалкоО.В., БогачковЮ.М.]; за ред. В.Ю.Бикова та В.М.Кухаренка. –К.: Міленіум, 2008. – 324 с.
2. Полат Е.С. Теория и практика дистанционного обучения: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева; под. ред. Е.С.Полат. –М.: Академия, 2004. –416 с.
3. Відкрита освіта: новітні технології у навчальному процесі та освітньому менеджменті як засіб інтенсифікації розвитку освітньо-наукової системи України. Аналітична записка[Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень: Гуманітарний розвиток, 2012. –Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/721/>
4. Toru Iiyoshi & M. S. Vijay Kumar (2009). Opening Up Education. The Collective Advancement of Education through Open Technology, Open Content, and Open Knowledge. London, The MIT Press, 256.
5. Положення про електронні освітні ресурси [Електронний ресурс] / [від 01.10.2012р.]. –Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13>
6. Федорчук М.В. Сутність і стан упровадження електронної освіти в Україні / М.В.Федорчук. // Право і безпека. – 2015. –№4. –С.61–66.
7. Rosenberg M. (2007). Beyond E-Learning: New Approaches to Managing and Delivering Organizational Knowledge. ASTD International Conference. June 3. Atlanta.
8. Чугай О.Ю. Змішане або гібридне навчання як трансформація традиційної освітньої моделі [Електронний ресурс] / О.Ю.Чугай // X міжнародна науково-практична конференція «Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції». – 2015. –Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/pode/1268.14>. Кухаренко В.М. Системний підхід до змішаного навчання / В.М.Кухаренко // Інформаційні технології в освіті. – 2015. –№ 24. –С. 53 – 67. DOI:10.14308/ite000568.

Transliteration of References:

1. Tekhnologhii rozrobky dystantsiinoho kursu: navchalnyi posibnyk / [BykovV. Iu., KukharenkoV.M., SyrotenkoN.H., RybalkoO.V., BohachkovIu.M.]; za red. V.Iu.Bykova ta V.M.Kukharenka. –K.: Milenium, 2008. – 324 s.
2. Polat E.S. Teoriya y praktyka dystantsyonnoho obucheniya: [ucheb. posobyedlia stud. vyssh. ped. учеб. zavedeniya] / E.S.Polat, M.Iu.Bukharkyna, M.V.Moyseeva; pod. red. E.S.Polat. –M.: Akademiya, 2004. –416 s.
3. Vidkryta osvita: novitni tekhnologhii u navchalnomu protsesi ta osvithomu menedzhmenti yak zasib intensyfikatsii rozvytku osvithno-naukovoi systemy

- Ukrainy. Analitychna zapyska [Elektronnyi resurs] / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen: Humanitarnyi rozvytok, 2012. –Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/721/>
4. Toru Iiyoshi & M. S. Vijay Kumar (2009). Opening Up Education. The Collective Advancement of Education through Open Technology, Open Content, and Open Knowledge. London, The MIT Press, 256.
  5. Polozhennia pro elektronni osviti resursy [Elektronnyi resurs] / [vid 01.10.2012r.]. –Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13>
  6. Fedorchuk M.V. Sutnist i stan uprovaldzhennia elektronnoi osvity v Ukraini / M.V.Fedorchuk. // Pravo i bezpeka. – 2015. –No4. –S.61–66.
  7. Rosenberg M. (2007). Beyond E-Learning: New Approaches to Managing and Delivering Organizational Knowledge. ASTD International Conference. June 3. Atlanta.
  8. Chuhai O.Iu. Zmishane abo hibrydne navchannia yak transformatsiia tradytsiinoi osviti modeli [Elektronnyi resurs] / O.Iu.Chuhai // Kh mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Novitni osviti tekhnolohii v konteksti yevrointehratsii». – 2015. –Rezhym dostupu: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1268>. 14.Kukhareno V.M. Systemnyi pidkhd do zmishanoho navchannia / V.M.Kukhareno // Informatsiini tekhnolohii v osviti. – 2015. – No 24. –S. 53 – 67. DOI:10.14308/ite000568.

MYKHAYLOVA N.O.,

Senior Lecturer, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
E-mail: nelia.mykhailova@gmail.com

KOKHAN O.M.,

Senior Lecturer, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
E-mail: lkohana@ukr.net

**MODERN THEORETICAL ASPECTS OF THE INTRODUCTION OF DISTANCE
LEARNING IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**